

YENİ TEKNİKLER IŞIĞINDA SEÇİLMİŞ 20.YÜZYIL SOLO FLÜT ESERLERİNİN İNCELENMESİ

Şebnem UŞEN

Öğr. Gör., Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Müzik ve Sahne Sanatları Bölümü, sebnemusen@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1802-7503

Uşen, Şebnem. "Yeni Teknikler Işığında Seçilmiş 20. Yüzyıl Solo Flüt Eserlerinin İncelenmesi". idil, 81 (2021 Mayıs): s. 822–830. doi: 10.7816/idil-10-81-09

ÖZ

19. yüzyıl sonlarında, teknikte, anlatım dilinde, biçimde, stilde, özde, içerikte, tüm geleneksel kuralların değişip, gelişmesi bestecileri yeni bir dil arayışına yönlendirmiştir. Besteciler, o güne dek alışlagelmiş armoni ve melodi gibi öğelerin yerine yapıtlarında, vurgu ve ritim öğeleri kullanmaya başlamışlardır. Çalgı renkleri, ses gürlüğü, vurgu ve ses dokusu en önemli öğeler olmuşlardır. 20.yüzyılda çalgı renkleri ve çalgıların tınısal özelliklerinin genişletilmek istenmesi, geleneksel kullanımları dışında da çalgılardan elde edilebilecek tüm tınların araştırılması, flütte yeni tekniklerin (extended techniques) ortaya çıkarılmasını sağlamıştır. Bu yeni teknikler sayesinde artan tını çeşitliliği ve teknik özellikleri bakımından flüt, 20. yüzyıl bestecilerinin en çok tercih ettikleri bir çalgı haline gelmiştir. Bu çalışmada, kurbağa dili (fluttertonguing), mikrotonlar, kaydırma (glissando), multifonikler, perde sesleri (key clicks), çalarken aynı zamanda şarkı söylemek (sing and play) gibi yeni tekniklerin flüte kattığı tınısal zenginlikler ışığında, öne çıkan 20.yüzyıl solo flüt eserleri incelenerek, E. Varèse, A.Jolivet, L.Berio, R.Aitken, R.Dick adlı bestecilerin yeni teknikleri kullandıkları "Density 21.5", "Cinq Incantation", "Sequenza I", "Icicle" ve "Lookout" adlı eserlerinden örnekler verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Flüt, Yeni Teknikler, Multifonik, Mikroton, Density 21.5, Cinq Incantation, Sequenza I, Icicle, Lookout

Makale Bilgisi:

Geliş: 5 Nisan 2021

Düzeltilme: 27 Nisan 2021

Kabul: 16 Mayıs 2021

Giriş

20. yüzyılda, tüm sanat dallarında olduğu gibi, müzikte de önemli değişim ve yenilikler meydana gelmiştir. Bu değişimlerin başında, geleneksel Avrupa müziğinin en önemli unsurlarından biri olan tonaliteye yaklaşımın değişmesi ve yeni sistemlerin önerilmesi, yeni müzik biçimlerinin ortaya çıkması ve çalgıların, geleneksel kullanımlarından farklı olarak, yeni tekniklerle seslendirilmesi sayılabilir. Bu dönemde teknikte, anlatım dilinde, biçimde, stilde, özde, içerikte, tüm geleneksel kurallar eriyip çökmeye başlamıştır. Tonalitenin sürekli değişimi ve hatta terk edilmesi, 1890 yılından sonra bestecileri yeni dil arayışına yönlendiren en önemli faktörlerden biri olmuştur.

20. yüzyıl öncesi yazı stili, bestecinin 20. yüzyıla birlikte değişen ve gelişen ses dünyasını anlatabilmesi için yeterli gelmemeye başlamıştır. Çağın ikinci yarısında seslerle yapılan deneyler, çalgı tınlarının mekaniğe yönlendirilmesi, her çeşit sesin müziksel bütün içinde yer alabileceği düşüncesi ve gürültünün estetiği, soyut, somut müzik yapıtlarının öncüsü olmuştur. Besteciler yapıtlarında, o güne dek alışılmış armoni ve melodi gibi öğelerin yerine vurgu ve ritim öğeleri kullanmaya başlamışlardır. Çalgı renkleri, ses gürlüğü, vurgu ve ses dokusu en önemli öğeler olmuştur. Bu nedenle 20. yüzyılda çalgı renkleri ve çalgıların tınsal özellikleri genişletilmek istenmiş, geleneksel kullanımları dışında da çalgılardan elde edilebilecek tüm tınsal özellikler araştırılmış ve yeni teknikler ortaya çıkarılmıştır. Bu yeni tekniklerin kullanılmasıyla, flütten daha önce duyulmayan sesler işitilmeye başlanmıştır. Bu tekniklerden en önemlileri arasında, kurbağa dili (fluttertonguing), doğal armonik sesler, mikrotonlar, kaydırma (glissando), multifonikler, perdelere vurma (key clicks), çalarken aynı zamanda şarkı söylemek (sing and play) sayılabilir. Söz konusu bu teknikleri solo flüt yapıtlarında kullanarak, flütün tınsal gelişimine katkıda bulunan en önemli besteciler Edgar Varèse, André Jolivet, Luciano Berio, Robert Aitken, Robert Dick'dir.

Amaç

Bu çalışmanın amacı, 20. yüzyılda flütün geçirdiği evrimden yola çıkarak, ortaya çıkan yeni teknikleri ve bu teknikleri kullanan bestecileri eserleriyle birlikte inceleyerek, flüte sağladıkları tını ve teknik zenginlikleri ortaya koymaktır. Ayrıca seçilen solo flüt repertuarının öne çıkan parçalarıyla, solo flüt müziğinin gelişimi hakkında yapılacak araştırmalara ışık tutmak hedeflenmiştir.

Kapsam

Çalışmanın ilk bölümünde, 20. yüzyıl solo flüt repertuarının gelişimi, repertuara yön veren eserler ve bestecilerin getirdiği yeni tekniklerle birlikte genel hatlarıyla incelenecek; ikinci bölümde, bu tekniklerin kullanıldıkları seçilen eserler hakkında örnekleme yapılarak bilgi verilecek ve sonuç bölümünde, yeni tekniklerin değerlendirmesi yapılarak modern flüt repertuarına sağladıkları imkanlar üzerinde durulacaktır.

Yöntem

Bu çalışmada yerli ve yabancı literatür taramasına başvurulmuş ve amaç doğrultusunda seçilen eserler kapsamlı bir şekilde incelenerek örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Yapılan örnekleme Density 21.5 için 1946'da Casa Ricordi, Cinq Incantation için 1939'da Pierre Schneider, Sequenza I için 1958'de Suvini Zerboni, Icicle için 1978'de Transatlantiques tarafından basılan nota edisyonları kullanılmıştır.

20. Yüzyılda Solo Flüt Repertuarının Gelişimi

Barok dönemden 20. yüzyıla kadar bestelenen solo flüt eserlerinin sınıflandırılması, flüt repertuarında önemli bir yer tutmaktadır. Solo flüt eseri geleneği, J. S. Bach'ın La minör Partita'sı (1722-23) ile başlamış, G. P. Telemann'ın solo flüt için 12 fantezisi (1733) ve Carl Philip Emanuel Bach'ın üç bölümden oluşan La minör sonatı (1763) ile devam etmiştir. 18. yüzyıl sonlarında oda müziğinin gelişmesi ve 19. yüzyılda senfoni orkestrasının genişlemesi sonucu solo flüt eserlerine talep azalmıştır. 19. yüzyıl boyunca çalgının akustik ve yapısal problemlerinden dolayı flüt literatüründe genel bir düşüş görülmüştür. Theobald Boehm'ün 1847 yılında flüt tasarımını geliştirip standart flüt modelini elde etmesinden sonra, ancak 20. yüzyılda solo flüt repertuarı canlanmaya başlamıştır. Bestecilerin yeniden solo flüt için yazmalarında, iki önemli faktör rol oynamaktadır. Bunlardan birincisi, çağdaş bir eseri, orkestraya veya oda müziği grubuna çaldırmaktansa solo bir çalgıyla çaldırmak çok daha kolay olmaktadır. Solist tek başına olduğu için bunu kısa zamanda yapabilmektedir. Orkestrada ise, kalabalık olduğu için bu çalışmadan verim sağlamak neredeyse olanaksızdır. İkinci önemli faktör ise, tamamen estetik nedenlerdir. Artık günümüz bestecileri neredeyse mikro-fizikçi gibi sesin yapısını mikroskopta incelemektedirler. Onlar için solist çalgı daha ön planda bulunmaktadır. Yeni teknikler sayesinde besteci, birçok rengi ve tınıyı bir arada kullanarak,

çağımızın ihtiyaçlarına cevap verebilmektedir. Orkestranın çok sesliliğini ve lineer (linéaire) yazıyı tek bir çalgıda birleştirerek, 20. yüzyıl yazı tarzını daha ileriye götürmek mümkün olacaktır. (Artaud,1986: 45-46)

Bu dönemde yazılan ilk solo flüt eseri, Claude Debussy'nin *Syrinx* adlı parçasıdır (1913). Flütist Louis Fleury için yazılmıştır. Eser ilk olarak 1913 yılında, önce Paris'te Louis Mors'un evinde ve daha sonra Gabriel Mourey'in *Phsyché* adlı tiyatro oyununun ilk temsilinde seslendirilmiştir (Dominguez, 2011: 6). Bu eserde tonalite değişimi aracılığıyla geniş bir renk paleti kullanılmıştır. Debussy, eseri ölçü çizgileri kullanmadan bestelemiş, daha sonra nefes yerleri ve ölçü çizgileri flütist Marcel Moyse tarafından eklenmiştir. Bu sebepten ötürü eser yorumlanırken, tartımın serbest olmasına dikkat edilmelidir (Önertürk, 2015: 96).

Syrinx'ten sonra bestelenen solo eserler ise, alman ekolünden Paul Hindemith' in *Acht Stücke* (1927) adlı parçası ve Fransız ekolünden Arthur Honegger'in *Danse de la Chèvre* (1932) adlı parçasıdır. P.Hindemith'in eserinde her bölümün, programlı karakteri ifade eden tasviri bir başlığı bulunmaktadır. Geleneksel tarzda yazılmış olan eserlerde, en çok üç-dört bölümden oluşan, dans ritimlerinin kullanıldığı sonat tarzına rastlanmaktadır. Sonatlarda, tempo ve yapı sürekli değişmektedir. Buna örnek olarak geniş aralıkların sıkça kullanıldığı Sigfrid Karg-Elert'in *Fa# minör op.140 (Appassionata) Sonatı'nı* (1917) ve John La Montaine'in caz benzeri ritimlerle karakterize edilmiş *op.24 Solo Flüt Sonatı'nı* (1957) gösterebiliriz.

20. yüzyılda Boehm'ün getirdiği yenilikler ve mekanizmanın geliştirilmesi sayesinde tüm oktavlarda sesler kolaylıkla çalınmaya başlanmış, notalar arası hızlı geçişli pasajların eklenmesiyle, bestelenen flüt eserlerinde yeni teknikler ve tınlar ortaya çıkmıştır (Önertürk, 2015: 97). Bu yeni tekniklerin görüldüğü ilk eser, E. Varèse'in *Density 21.5* (1936) adlı eseridir. Georges Barrère'in platin flütünün ilk performansı onuruna yazılmıştır. Bu eserde öncelikle değişik ses renkleri, yeni tınlar ve teknikler dikkati çekmektedir. Çağdaş flüt tekniklerinden perdelere vurma (key clicks) ilk bu eserde kullanılmıştır. *Density 21.5*, gelecekte yazılacak olan bütün avangard eserlere ön ayak olmuştur (Dennette, 1992: 15-17). 1936 yılında flüt repertuarında yeni bir dönem başlamıştır. E. Varèse'in *Density 21.5* ve A. Jolivet'nin *Cinq Incantations* (1936) adlı eserlerinin bestelenmesi, zengin ve yeni bir repertuara kapıları açmıştır. Bu iki başyapıttan sonra lineer yazı tekniği üzerine kurulu bir repertuar gelişmeye başlamıştır. Eugène Bozza'nın melodik akıcılık ve yapısal zarafeti ile dikkat çeken *Image pour flüte seule* (1940), ve L. Berio'nun *Sequenza I* (1958) adlı eserlerinde de yeni flüt repertuarının ne kadar farklı olduğu açıkça görülmektedir. Berio'nun eserinde, çağdaş flüt tekniklerinden ilk olarak bu parçada kullanılan multifonik sesleri görmekteyiz (Artaud,1986: 45). Berio, bu eserde orantılı bir yazı tarzı geliştirmiş, ölçü ve tempo yerlerini müziğin nabzına ve vuruşlara bırakmışlardır (Artaud,1986: 47). Bu yeni estetik eğilimin yayılıp kabul edilmesinde, virtüöz flüt sanatçıların da büyük katkıları bulunmaktadır. 1945 yılından yaklaşık 1970 yılına kadar bestelenen bütün başyapıtları ünlü İtalyan flütist Severino Gazzelloni seslendirerek ortaya çıkarmıştır. Sonraları flüt sanatçısı Aurèle Nicole aynı coşku ile döneminin müziğini korumuş ve tanınmasını sağlamıştır.

1970 yılı sonrasında ise hem besteci hem de yorumcu olarak R. Aitken ve R. Dick müzikal ve profesyonel geçmişleri çok farklı olmakla beraber, solo flüt repertuarına yenilikçi çağdaş eserler kazandırmışlardır. 1977 yılında bestelenen R. Aitken'in *Icicle* isimli eseri Paris'te flütist Pierre Yves Artaud'un yayınlamış olduğu bir koleksiyonun içinde yer almaktadır. Aitken, eseri kendisi gibi flütist olan kardeşi Dianne'e ithafen bestelemiştir (Isaac,1991: 45). Hem tınısı hem de yazım şekli, diğer solo flüt eserlerinden farklıdır. Besteci bu eserde iki ayrı porte kullanmıştır. Alttaki portede çalınacak olan notalar, üsttekinde ise duyulacak sesler yazılmıştır. Pek çok farklı tınının bir arada kullanıldığı R. Dick'in *Lookout* adlı parçası ise klasik flüt eserinden çok salsa ve rock müzik eserine benzemektedir. Besteci farklı tınlar elde etmek için çağdaş flüt tekniklerini kullanarak, flüt repertuarına yeni bir vizyon kazandırmıştır.

20.Yüzyılda Yeni Tekniklerin Kullanıldığı Başlıca Solo Flüt Eserleri

20. yüzyılda flütün yeni teknikler kullanılarak çalınması, farklı tınların ortaya çıkmasını ve çalgının fiziksel sınırlarını aşmasını sağlamıştır. Bu yeni tekniklerin kazandırdığı tınısal değişimler sayesinde, flüt tek seslilikten uzaklaşmış ve polifonik bir niteliğe sahip olmuştur. En yaygın kullanılan yeni teknikler arasında yer alan, kurbağa dili, mikrotonlar, multifonikler, perdelere vurma, kaydırma, tremolo, çalarken şarkı söyleme, 20. yüzyıl flüt repertuarının yapı taşlarını oluşturan *Density 21.5*, *Cinq Incantation*, *Sequenza I*, *Icicle* ve *Lookout* adlı eserlerde görülmektedir.

Density 21.5 (1936)

Density 21.5, New York senfoni orkestrası solo flütçüsü G. Barrère'in talebi üzerine 1936 yılında

bestelenmiş ve 1946 yılında revize edilerek güncel haline getirilmiştir. Bu parça adını, G. Barrère'in yoğunluğu 21.5 olan platin flütünden almıştır. Platin flüt, diğer bütün madenlerden yüksek bir yoğunluğa sahip olduğu için geniş bir tona ve güçlü ses renklerine sahiptir (Önertürk, 2015: 98). Eser, kriz döneminde bestelenmiştir. Güçsüzlükten kaynaklanan çaresizliği ifade etmekte ve dünyaya karşı haykırmaktadır. Flüt o dönemde, kuvvetli kalın ses çıkarılamayan, üç oktavın üstüne zorluklarla çıkabilen, mekanik problemlerden dolayı çalınması zor bir çalgı idi. Varèse bu eserde kullandığı teknik ve tınlarla, flütün fiziksel sınırlarını aşarak, çalgıya farklı bir boyut kazandırmak istemiştir. Seslerin, nüansların ve ritmin iç içe geçmesiyle olağanüstü bir parça ortaya çıkmıştır. Bu parçada dikkat çeken bir yenilik te, flütün daha önceki eserlerde sık rastlanmayan 4. oktavın üzerindeki Re notasına çıkarak, ısrarla ve vurgulu bir şekilde tekrar ederek bu notanın duyulmasıdır (Şekil 1). Perdelere vurma (key clicks) tekniği ilk bu eserde kullanılmıştır (Şekil 2). Density 21.5, sonraki elli yıl içerisinde gelişecek olan bütün temel öğeleri kapsayan ilginç bir eserdir.

Şekil 1: E.Varèse "Density 21.5" 4. Oktav Re Notası

Şekil 2: E. Varèse "Density 21.5" Perdelere Vurma

Cinq Incantations (1936)

Cinq Incantations (Beş Büyü), A. Jolivet tarafından 1936 yılında flütist Jan Merry'e ithafen bestelenmiş, ilk icrası 1938 yılında yapılmıştır. Bu eserin ritmik yapısı, sürekli tekrar eden belirli sayıda motifler, uç noktalarda hareket eden aralık ve dinamikler, Jolivet' nin 1929-1933 yılları arasında kompozisyon çalıştığı hocası E. Varèse'den ne kadar etkilendiğini göstermektedir (Larson, 1990: 199). Jolivet'nin Afrika seyahati dönüşü, dinlediği neyin tınlarından esinlenerek bestelemiş olduğu beş kısımdan oluşan müziğin tasviri bir içeriği bulunmaktadır. Bu beş başlık , insanlığın derin arzularını hatırlatmaktadır: dünyada barış, eski günlerden miras kalan ismi, zenginlikleri ve mutlulukları sürdürme, sofrada yeterli miktarda yemek, iç huzur ve ebedi ölüm. Varèse'in aksine burada flütün imkânları hiç zorlanmamakta ve yalvarmak için flüt tanrıya doğru sesini yükseltmektedir. Kutsal flüt yalvarmaktan yorgun ve acıdan harap olmuş durumdadır. Flütün bütün zenginliklerinin ve farklı oktavlarda değişik renklerin kullanılması, tekniklerin saplantılı tekrarı, Density 21.5'den sonra bu esere de başyapıt özelliği kazandırmaktadır. Solo flüt eserlerinde, şekil 3'te gördüğümüz kurbağa dili (fluttertonguing) tekniğine ilk bu eserde rastlanmaktadır (Artaud,1986: 44-45).

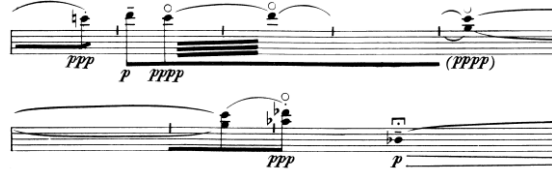
Şekil 3: A. Jolivet "Cinq Incantations" Kurbağa Dili

Sequenza I (1958)

L. Berio 1958 yılında bestelediği, Sequenza I adlı eserini flüt sanatçısı Severino Gazzelloni'ye ithaf etmiştir. Berio bu eseri, müzikal olarak dönüm noktası yaşadığı ve hayran olduğu besteci G. Ligeti'nin etkisinden ve serialist akımdan uzaklaşarak yeni bir stil yarattığı dönemde bestelemiştir. Sequenza I, serializm ile Berio'nun geliştirmeye başladığı yeni stili arasında yaşadığı değişiklikleri içerdiği ve yeni bir döneme kapıları açtığı için flüt literatüründe önemli bir yer teşkil etmektedir. Değişik çalgılar ve ses (şan,

trombon, obua, piyano, klarnet, viyola, saksafon) için yazılmış solist eserler dizisinin birincisidir. Sequenza I, avangard eser türünde, inişli-çıkışlı birbirine zıt nüansların bulunduğu, karışık ve hızlı ritmik özelliği nedeniyle yorumu zor bir eserdir. Partisyona ilk bakıldığında, alışlagelmişin dışında bir ritim yazısı göze çarpmaktadır (Mellott, 1964: 272). Bu eser, birçok yenilik taşımakta ve değişik çalma teknikleri görülmektedir. Çizgisel ve orantılı bir yazı tarzı (boşluk-zaman oranıtısı) kullanılmakta, ölçü ve tempo yerini müziğin nabzına ve vuruşlara bırakmaktadır. Bu özelliğinden dolayı John Cage'in 1952 yılında yazdığı Music of Changes adlı esere çok benzemektedir (Knopke, 1997: 20). Parçanın hızını ve notaların bağlantılarını, notalar arasında bırakılan boşluk belirlemektedir. Kullanılan diyez ve bemol işaretleri sadece yanında buldukları nota için geçerli olmaktadır. Bu eser rondo formunda (ABACA) yazılmıştır (Mellott, 1964: 276).

Yeni flüt tekniklerinden multifonikler (aynı anda iki ses) ilk bu eserde görülmektedir (Şekil 4).

Şekil 4: L. Berio "Sequenza I" Multifonikler

Bunun yanı sıra kurbağa dili (*fluttertonguing*) ve perdelere vurma (*key clicks*) teknikleri de kullanılmıştır (Şekil 5).

Şekil 5: L. Berio "Sequenza I" Kurbağa dili ve Perdelere Vurma

1992 yılında *Sequenza I*, 1958 versiyonuna (Şekil 6) nota değerleri eklenerek tekrar yazılmıştır (Şekil 7). Bestecinin asistanı David Osmond-Smith, bu aktarım sırasında eserin orijinalliğini kaybettiğini düşünmektedir (Knopke, 1997: 24)

Şekil 6: Sequenza I'in 1958 Uyarlaması

Şekil 7: Sequenza I'in 1992 Uyarlaması Notasyon Değişikliği

İlk bakışta Sequenza I'in 1992 uyarlaması, 1958 uyarlamasına göre daha belirgin notasyona sahip gibi gözükse de detaylı incelendiğinde farklı bir sonuca varılabilir. 1992 yılında yeniden yazılan uyarlamada bütün uzun notalar ve üzerinde fermata (durak işareti) bulunan notalar daha kontrollüdür. 1958 uyarlamasında bulunan bütün fermata'lar, 1992 uyarlamasında saniyeleri belirtilerek yazılmıştır. Eski

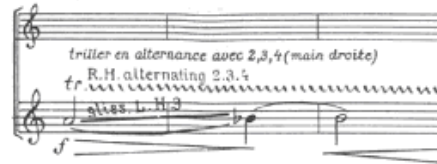
yazılımdaki, notanın sapının üst kısmındaki yatay küçük çizginin yönüne göre belirlenen nota değerleri, yeni yazılımda otuz ikilik, on altılık, sekizlik, dörtlük nota değerleri şekline dönüştürülmüştür. Yeni uyarlamada, notalarda, ses sahalarında, dinamiklerde ve artikülasyonlarda yapılan değişiklikler, ritmik yapı ve ritmik gruplardaki değişikliklere oranla daha az önem teşkil etmektedir (Folio ve Brinkman, 2007: 16).

Icicle (1977)

R. Aitken, uluslararası bir kariyere sahip değerli bir flüt sanatçısı ve aynı zamanda yeni müzik (New Music) bestecilerindendir. Birçok çağdaş eserin ilk seslendirilişlerini (Premier) gerçekleştirmiştir. (John Cage-Ryoanji, R.Murray Schafer- Flute Concerto, Toru Takemitsu- Bryce v.b.) 1974 yılından sonra bestelediği eserlerde Japon, Tayland ve Hint müziğinin etkileri görülmektedir. (Isaac, 1991: 24-25). Icicle, bestecinin yazmış olduğu iki solo flüt eserinden biridir. R. Aitken 1977 yılında yazdığı eseri flütist kardeşi Dianne'e ithaf etmiştir. Eserin ritmi, "The Pink Panter" adlı filmin müziğinin ana temasından alınmıştır. Birçok parmağın hızlı bir şekilde pozisyon değiştirmesi ve değişik artikülasyonlar kullanılması ile titreyen parıltılar dile getirilmek istenmiştir. Aitken, eseri yazarken iki porte kullanmıştır; üstteki duyulması gereken sesleri göstermekte, alttaki ise, parmak pozisyonlarını ve çalınması gereken sesleri göstermektedir (Şekil 8). Ana melodi renk değişiklikleri tarafından desteklenmektedir Icicle'de yeni tekniklerden, mikrotonlar (Şekil 8), kaydırma (Şekil 9), sürekli tril ve tremolo, geleneksel olandan farklı tril perdelerinden yararlanarak yapılan kurbağa dili efekti kullanılarak farklı tınılar elde edilmiştir.

Şekil 8: R.Aitken "Icicle" Mikrotonlar Ölçü: 80-85

Şekil 9: R. Aitken "Icicle" Kaydırma Ölçü: 31-33

Bunların yanı sıra "mikrotonal flutter", yankılanan sese benzeyen "triller" ve "multifonik tremolosu" gibi yeni teknikler kullanılmıştır (Isaac, 1991: 49). Aitken parçaya 24. ve 34. ölçülerde kullandığı nota dizileriyle on iki ton görünümü vermek istemiştir (Şekil 10). Parça geleneksel form kalıplarına göre yazılmış, kadans özelliğine sahip dört ölçüklük kısa bir codetta ile son bulmaktadır (Isaac, 1991: 51).

24. ölçü

34.ölçü

Şekil 10: R. Aitken "Icicle" 24.ve 34.ölçüler

Lookout (1989)

1950' de New York' ta doğan R. Dick, besteci, flütist ve kendi eserlerini yayınlayan bağımsız bir sanatçıdır. Dick, besteci Niccolo Paganini ve gitarist Jimi Hendrix'ten çok etkilenmiştir. Kompozisyon, flüt ve elektronik müzik eğitimi almıştır. Yenilikçi ve teknik anlamda yaratıcı müzikal yaklaşımlarından ve yüksek düzeydeki performanslarından dolayı "flütün Hendrix'i" olarak adlandırılmaktadır. Flüt geleneğine devrim

niteliğinde sayılacak yeni bir vizyon kazandırmıştır. Dick'in dünya görüşüne göre, insanların hayal güçlerinin ve kapasitelerinin sınırı olmamalıdır. R. Dick'in müzikal temelleri geleneksel müzik türlerinden aldığı esinlerden kaynaklanmaktadır ki bu türler; Amerika ve Avrupa çağdaş klasik müziği, Hint müziği ve diğer dünya müzikleridir. Aynı zamanda "blues", "caz", "rock" ve "elektronik" müziğin etkilerini sanatına yansıtmıştır. Dick, modern flüt teknikleriyle ilgili araştırmalarında John C. Heiss ve Bruno Bartolozzi' den esinlenmiştir (Yurdakul, 2005, 3-4).

Dick'in aynı zamanda çağdaş flüt teknikleriyle ilgili *The Other Flute* (1975, rev.1989), *Tone Development Through Extended Techniques* (1978, rev.1986), *Circular Breathing for the Flutist* (1987) gibi önemli kitapları da bulunmaktadır. 1970'lerin sonlarına doğru Alex Murray ile birlikte çalışarak Çok Seçenekli Flüt (Multiple Option Flute) modelini dizayn etmişlerdir. *Afterlight* (1973) ve *Lookout* (1989) adlı eserleriyle çağdaş solo flüt repertuarına birçok yenilikler getirmiştir. *Lookout* adlı eserinde flüt; perdelere vurma (Şekil 10), kaydırma, mikrotonlar (Şekil 11), multifonikler, tremolo (Şekil 12), çalarken şarkı söyleme gibi tekniklerin ve yeni stillerin kullanılmasıyla geleneksel klasik tarzdan farklı bir görünümündedir. Çalarken şarkı söyleme tekniği, şekil 13'te verilen örnekteki gibi bazen flüt ile ses unison olarak, bazen de şekil 14'teki gibi flüt ile sese farklı melodi çizgisi yazılarak kullanılmıştır.

Şekil 10: Perdelere Vurma

Şekil 11: Mikrotonlar

Şekil 12: Multifonik ve Tremololar

Kaynak: Isaac, C.G.1991. *The Solo Flute Music of Three Contemporary Flutist /Composers*; R. Aitken, R. Dick and H. Sollberger. Yüksek Lisans Tezi, University of California: 74-76

Şekil 13: Robert Dick "Lookout" Çalarken Şarkı Söyleme Tekniği

Kaynak: Isaac, C.G.1991. *The Solo Flute Music of Three Contemporary Flutist /Composers*; R. Aitken, R. Dick and H. Sollberger. Yüksek Lisans Tezi, University of California: 75

Şekil 14: Robert Dick "Lookout" Çalarken Şarkı Söyleme Tekniği

Kaynak: Isaac, C.G.1991. *The Solo Flute Music of Three Contemporary Flutist /Composers*; R. Aitken, R. Dick and H. Sollberger. Yüksek Lisans Tezi, University of California: 72

Parça klasik flüt eserinden çok, salsa ve rock müzik eserine (Afro-Cuban style) benzemekte ve yapı itibarıyla birçok kesitten oluşmaktadır. Yaptığı öncü çalışmalar ve yenilikçi araştırmalar ile R. Dick, hem modern flüt tekniklerini hem de kendi geliştirdiği yöntemleri son derece ayrıntılı, sistemli ve eğitici bir şekilde kurgulayarak pek çok besteci ve flütçü için değerli bir kaynak oluşturmaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

19. yüzyılın sonundan itibaren Boehm'ün bilimsel ilkelere dayanarak yaptığı flütün tonunu, entonasyonunu, teknik imkânlarını daha da geliştirebilmek ve rahat çalınmasını sağlamak amacıyla birçok değişiklik yapılmıştır. Böylece günümüzde kullanılan flüt, mekanik gelişimini tamamlamıştır. Diğer yandan 19. yüzyıl sonlarında, besteciler kendilerini daha iyi ifade edebilmek için, yeni bir dil arayışına girişmişlerdir. O güne dek alışlagelmiş armoni ve melodi gibi öğelerin yerine yapıtlarında, vurgu ve ritim öğeleri kullanmaya başlamışlardır. 20. yüzyılda çalgı renkleri ve çalgıların tınısal özellikler genişletilmek istenmesi, geleneksel kullanımları dışında da çalgılardan elde edilebilecek tüm tınısal özellikler araştırılması, flütte yeni teknikler ortaya çıkarılmasını sağlamıştır. Bu tını ve tekniklerle tanışmak, flütçülere 20. yüzyılın yarısında yer alan kapsamlı bir çağdaş flüt repertuarının kapısını aralamış ve flütün

esas teknik gelişimi başlamıştır. Kullanılan yeni flüt teknikleri sayesinde, flütün tonu gelişmiş, yeni tınlar ortaya çıkmış, ses aralığını genişletebilmek için yeni parmak pozisyonları bulunmuş, dudaklar esneklik kazanmıştır. Bu bağlamda 20.yüzyıl flüt repertuarının ilk eserlerinden biri olan, E. Varèse' in *Density 21.5* adlı eserinde öncelikle değişik ses renkleri, yeni tınlar ve teknikler dikkati çekmektedir. Besteci *Density 21.5*'te kullandığı yeni tekniklerle flütün fiziksel sınırlarını aşarak, çalgıya farklı bir bakış açısı kazandırmıştır. Yeni flüt tekniklerinden perdelere vurma (key clicks) ilk bu eserde kullanılmıştır. 1936 yılında flüt repertuarında E. Varèse'in *Density 21.5* ve A. Jolivet'nin *Cinq Incantations* adlı eserlerinin bestelenmesi ile yeni bir dönem başlamıştır. Artık flütün gerçek değeri anlaşılmaya başlanmış ve flüt, yaratıcılığı harekete geçiren, repertuarı sürekli yenilenen bir çalgı haline gelmiştir. Daha sonra, L.Berio'nun *Sequenza I* (1958) adlı solo flüt için yazılan eserinde, kullandığı zengin tınlar, polifonik duyumu sağlayacak farklı teknikler (multifonikler), farklı bir notasyon ve beklenmedik anda değişen dinamiklerle flüte yeni bir boyut kazandırarak, diğer çağdaş bestecilere emsal teşkil etmiştir. Çağdaş flüt repertuarının gelişmesinde, besteciler tarafından getirilen yeni tekniklerin dışında, flütist- besteciler tarafından yazılan eserler çok önemli rol oynamaktadır. R. Aitken, R. Dick gibi flütist-besteciler flütü çok iyi tanıdıkları için notasyonu ve etkileri çok ileri seviyeye götürmüşlerdir. Örneğin R. Aitken *Icicle* adlı eserinde iki porte kullanarak, çalınacak ve duyulacak sesleri ayrı ayrı göstererek yorumcunun işini oldukça kolaylaştırmıştır. Flütist R. Dick ise, yenilikçi, yaratıcı müzikal yaklaşımları ve yüksek düzeydeki performanslarıyla, flüt geleneğine yeni bir vizyon kazandırmıştır. 20. yüzyılda çağdaş flüt müziğinin ileri götürülmesinde, flütist ile bestecinin arasındaki işbirliği de önemli bir yer teşkil etmektedir. Örneğin flütist Severino Gazzelloni, Berio, Boulez, Maderna ve Castiglioni ile birlikte çalışmış ve bu bestecilerin eserlerinin ilk seslendirmesini gerçekleştirmiştir. Böylelikle besteciler yazdıkları eserleri önce nasıl tınladıklarını duyarak besteleme şansına sahip olmuşlar ve repertuarı flütün teknik imkanları doğrultusunda ileriye götürmüşlerdir. Bunların yanı sıra flütü, elektro-akustik araçlarla birleştiren farklı bir repertuar da bulunmaktadır. Son zamanlarda bilgisayar ve synthesizer kullanılması nedeniyle yeni bir eser kategorisi ortaya çıkmıştır. Flütist burada sadece başlangıçta ses üretmekte, daha sonra kaydedilen sesler değişime uğrayarak gerçek sestene oldukça uzaklaşmaktadır (Artaud,1986: 48). Yapılan incelemelerde, bestecilerin katkılarıyla bulunan efektlerin, tınların, yeni tekniklerin yanı sıra elektro-akustik araçların kullanılması ve çevredeki seslerin müziğe dahil edilmesi sonucunda çağdaş solo flüt eserlerinin giderek elektronik ortamda (elektro-akustik) bestelendiği ve icra edildiği görülmüştür. Bu bağlamda günümüz solo flüt repertuarının geleneksel yöntemlerden uzaklaşarak, elektronik müzik türüne dönüştüğü sonucuna varılmıştır.

Kaynaklar

- Artaud, P.-Y. *La Flute*. Paris: Edition Salabert/Latters,1986.
- Domínguez, L. T. *Solo Flute Pieces Throughout The Twentieth Century*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gothenburg: University of Gothenburg, 2011.
- Folio, C. ve Brinkman, A.R. "Rhythm and Timing in the Two Versions of Berio's *Sequenza I* for Flute Solo: Psychological and Musical Differences in Performance". *Berio's Sequenzas*. Ed. J.K. Halfyard. Hampshire (İngiltere), Burlington (Amerika): Ashgate Publishing Company. (2007): 11-37.
- Isaac C.G. *The Solo Flute Music of Three Contemporary Flutist /Composers; R. Aitken, R. Dick and H. Sollberger*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). San Diego: University of California, 1991.
- Knopke, I. *Form and Virtuosity in Luciano Berio's Sequenza I*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Edmonton: University of Alberta, 1997.
- Larson, J.A. *Flute Without Accompaniment: Works From Debussy: "Syrinx"(1913) To Varèse: "Density 21.5"(1936)*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Maryland: University of Maryland College Park, 1990.
- McDermott, Dennette, D. *Jindrich Feld's Introduzione, Toccata E Fuga Per Flauto Solo With Three Recitals Of Selected Works Of J.S. Bach, Mozart, Messiaen, Berio, Martinu, Persichetti, And Others*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Denton-Teksa: University of North Texas, 1992.
- Mellott, G. K. *A Survey of Contemporary Flute Solo Literature With Analyses of Representative Compositions*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Iowa: State University of Iowa, 1964.
- Önertürk, C. 20. "Yüzyıl Solo Flüt Repertuarına Yön Veren Eserler". *Afyon Kocatepe Üniversitesi Akademik Müzik Araştırmaları Dergisi*, I (2) (Haziran 2015): 93-107.

Yurdakul, E. Modern Flüt Tekniklerinin Robert Dick'in Geliştirdiği Teknikler Işığında İncelenmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 2005.): 77-96.

REVIEWING SELECTED 20TH CENTURY SOLO FLUTE WORKS WITH THE GLEAMS OF EXTENDED TECHNIQUES

Şebnem UŞEN

ABSTRACT

At the end of the 19th century the continually progressive changes in the traditional principles related to techniques, expressions, structure, style, essence, and content directed the composers to explore a new musical language. Composers began to utilize novel musical elements such as unusual accentuations and rhythms in their compositions, as opposed to concentrating on conventional melodic and harmonic means employed up until that time. Instrumental colors, a vast range of dynamics, accents, pulse and texture became the most significant elements in music. In the 20th century, along with the use of conventional performance techniques, increasing the spectrum of instrumental colors and expanding the timbral features of instruments, thereby exploring all new sound possibilities, supported the emergence of "extended techniques" in flute. With the enhanced timbral varieties achieved through these extended techniques along with its standard performance techniques, the flute became one of the most preferred instruments by 20th century composers. In this study, with the gleams of timbral richness resulting from these extended techniques in flute such as flutter-tonguing, microtones, glissando, multiphonics, key clicks, and sing-and-play, selected examples will be given from pioneer composers E. Varese, A. Jolivet, L. Berio, R. Aitken, R. Dick who employed these extended techniques in their compositions respectively entitled "Density 21.5", "Cinq Incantation", "Sequenza I", "Icicle" and "Lookout".

Keywords: Flute, Extended Techniques, Multiphonic, Microtone, , Density 21.5, Cinq Incantation, Sequenza I, Icicle, Lookout